

# זה הדבר

ZOHADEREKH زوهديرخ

גיליון 13 מיוחד לפסח / 1 באפריל 2026



ספרים לחג ולמקלט  
עמ' 9-11

## עונש מוות

## לערבים ולדמוקרטיה



50 שנה ליום האדמה

טראמפ נגד המשפט הבינלאומי

פיצויי המלחמה פוסחים על הפליטים

## המיגונית הפרטית של בנימין נתניהו

"ראש הממשלה בנימין נתניהו ביקר בזירה הקשה של נפילת הטיל האיראני בערד. תושבים בעיר סיפרו כי למקום הובאה במיוחד מיגונית שנועדה לשימוש עבור פמליית ראש הממשלה. לאחר שנתניהו עזב את ערד עם המיגונית, אמרה חנה, תושבת ערד: 'מה כאב להם להשאיר אותה?'".

**אילנה קוריאל, "וויינט", 22.3**

## מרקס אמר שהווייה קובעת תודעה

"אמנדה רובינס, שהתראיינה לכתב רשת אן.בי.סי. בתחנת דלק בפנסילבניה, הפכה כוכבת רשת ברגע אחד. בכתבה על יוקר המחייה בעקבות המלחמה באיראן, רובינס נשאלה מה הייתה אומרת לנשיא דונלד טראמפ על מחיר הנפט, והשיבה: 'אתה חתיכת חרא שלא שווה כלום'. הכתב המשיך: 'כמה פעמים הצבעת לו?' רובינס כעסה בעיקר על עצמה: 'שלוש פעמים! זו הייתה אשמתי, מסתבר שאני אידיוטית'".

**נתנאל שלומוביץ, "הארץ", 22.3**

## השר קרעי הוא נמר של נייר

"שר התקשורת שלמה קרעי התרכב בפני עוקביו ברשתות החברתיות כי התחצף לשופטי בג"ץ בפניהם והודיע להם כי לא יציית להם אם פסק הדין שיתנו לא ימצא חן בעיניו, בעוד שבפועל קרה בדיוק ההיפך. השר קרעי התייצב בפני בג"ץ כשדן בשורה של עתירות העוסקות בתאגיד השידור הציבורי. לאחר הדיון פנה קרעי לקהל עוקביו ברשתות החברתיות והצהיר 'הגעתי לבית המשפט העליון והבהרתי לשופטי בג"ץ: אני מאמין בעליונות החוק. לא בפרשנות מעוותת של הייעוץ המשפטי לממשלה. פסקי דין יכובדו, כל עוד הם בהתאם לחוק'. ואולם, בדיון עצמו, בפני השופטים עופר גרוסקופף, גילה כנפי-שטייניץ וחאלד כבוב, התייחס קרעי לשאלת הציות להחלטת בג"ץ ואמר דברים שונים בתכלית. 'שמעתי שאמרו כאן', אמר השר קרעי, 'לגבי האם אני אקבל את ההחלטה או לא - בוודאי שאני אקבל'".

**אורן פרסיקו, "העין השביעית", 21.3**



## מכתבים למערכת

### נתניהו, טראמפ והמשגה ההיסטורית

מלחמת איראן היא המלחמה השנייה בה ראש הממשלה, בנימין נתניהו, מנסה לתקן את המשגה האסטרטגי שעשה, כאשר שכנע את נשיא ארה"ב דונלד טראמפ לצאת מהסכם הגרעין עם איראן.

כל עוד רוסיה הייתה מעורבת באיראן וסוריה (לפני המלחמה באוקראינה), נתניהו לא הצליח לשכנע את האמריקאים לתקוף את פרויקט הגרעין האיראני. עכשיו, כשאין סכנה להתנגשות עם הרוסים, טראמפ הסכים לתקוף את איראן.

כפי שמסתמן עכשיו, המטרה העליונה של הוצאת 440 ק"ג של אורניום מועשר מאיראן, לא תצלח. כמו שהפלת המשטר לא תצלח. יום אחד נתניהו יסתלק מחיינו הציבוריים, אבל אנחנו נשאר עם שגיאותיו האסטרטגיות!

### עמוס גבירץ, קיבוץ שפיים

ניתן לשלוח מכתבים למערכת באמצעות הדוא"ל

[zohaderekh@gmail.com](mailto:zohaderekh@gmail.com)

או לחיבת דואר 26205 ת"א-יפו 6126102



## דברים בשם אומרם

### אכן, היא מצטיינת כמציתה ריב ומדון

"לקראת טקס הדלקת המשואות ביום העצמאות ה-78 למדינת ישראל, ח"כ ששון גואטה (ליכוד) שיגר מכתב המלצה לשרה מירי רגב הממונה על הטקס והמליץ על שרה נתניהו כמדליקת משואה: 'אני מבקש להביע המלצה חמה להוקרת פועלה של הגברת שרה נתניהו, פתח חבר הכנסת. 'המועמדות מתמקדת בשילוב הייחודי שבין שירות ציבורי מקצועי כפסיכולוגית ילדים, לבין תפקידה כעוגן אסטרטגי המעניק חוסן למנהיגות המדינה. הגברת נתניהו מייצגת את הרוח הישראלית שאינה נשברת מול לחצים, ואת המחויבות העמוקה לחלשים בחברה ולמשפחות השכול והפצועים'".

**אבי סלומון, "וואלה", 18.3**

### גם וגם: להפציץ איראנים וארגוני זכויות

"במהלך תוכנית הבוקר של טל מאיר בערוץ 14, הציעה המגישה לאיראנים לתקוף ארגוני זכויות אדם ישראלים. הארגון הראשון שציינה היה 'רבנים לזכויות אדם', שמנו הישג. חברי הפאנל הוסיפו ארגונים נוספים לרשימה, הזמינו את הצופים לשלוח הצעות, ואחד מהם הכריז שיתרגם את הרשימה לפרסית וישלח אותה לגורמים בממשל האיראני. בתגובה הגשנו תלונה רשמית למועצת העיתונות בה הדגשנו את החומרה בכך שבעיצומה של מלחמה, ערוץ תקשורת ישראלי מסמן ארגון של מאות רבנים ורבות, אלפי מתנדבים וקהילות יהודיות רבות בעולם, כמטרה לאויבי ישראל וקראנו לערוץ להתנצל ולהעניש את האחראים לאייטם לפני שנפנה לערכאות משפטיות'".

**הודעה של קול רבני לזכויות אדם, 19.3**

### ברית נאט"ו - נמר של נייר

"בלי ארצות הברית, נאט"ו היא נמר של נייר! הם לא רצו להצטרף למאבק לעצור איראן גרעינית. עכשיו כשהמאבק הזה כבר הוכרע צבאית, עם סיכון קטן מאוד עבורם, הם מתלוננים על מחירי הנפט הגבוהים שהם נאלצים לשלם - אבל לא רוצים לסייע בפתחת מיצרי הורמוז, מהלך צבאי פשוט שהוא הסיבה העיקרית למחירי הנפט הגבוהים. כל כך קל עבורם לעשות זאת, עם סיכון כל כך קטן. פחדנים, ואנחנו נזכור זאת!"

**ציוץ של נשיא ארה"ב דונלד טראמפ, 20.3**

### לידיעת קוראי "זו הדרך" בארה"ב

"לאחר חיסולה של איראן, השמאל הרדיקלי הוא האויב הגדול ביותר של אמריקה'".

**ציוץ של נשיא ארה"ב דונלד טראמפ, 20.3**

# עונש מוות לערבים - ולדמוקרטיה



איור: איתי בנימיני

מסרו: "בזמן שהציבור הישראלי יושב במקלטים, ממשלת הטבח מאשרת תקציב חזירי. במקום לדאוג להגנה על הצפון, לפיזיו העסקים, העובדים, ותושבי המדינה המופגזים, הם מזרימים מיליארדים למשתמטים ולהתנחלויות."

## מוצבי קבע בלבנון

ואם לא די בכיזת הקופה הציבורית ובחקיקת האפרטהייד, השבוע הודיע שר הביטחון ישראל כ"ץ כי הצבא יהרוס את הכפרים הלבנוניים הסמוכים לגבול עם ישראל ויקים בדרום לבנון מוצבי קבע. לדברי כ"ץ, "צה"ל ישלוט ביטחונית בכל דרום לבנון עד הליטני. כל הבתים בכפרים סמוכי הגבול – ייהרסו". עוד הוסיף השר כי "תיאסר באופן מוחלט חזרתם דרומה לליטני של יותר מ-600 אלף תושבי דרום לבנון שהתפנו לצפון". משמעותן של הצהרות אלה היא יישום מודל עזה בדרום לבנון: טיהור אתני וכיבוש צבאי קבוע.

כך, תוך ימים בודדים החליטה ממשלת הימין הקיצוני להמיט על העם בישראל ועל העמים השכנים שלושה אסונות שונים במקביל להמשך המלחמה ההרסנית והעקובה מדם. אפשר להתנחם רק בהתנגדות הציבורית הגוברת למלחמת השולל של נתניהו וטראמפ, אשר באה לידי ביטוי בסוף השבוע האחרון, 28 במרס, בהפגנות ביותר מ-30 מוקדים ברחבי הארץ (ר' עמ' 12).

גם בשבוע הפסח אסור להוריד את הלחץ: חיוני לחזק ולהרחיב את המחאה בקריאה להפלת הממשלה ולהשגת הסכם מדיני שיסיים את הסכסוך הקטלני. רק אז נוכל לצאת ממלחמה לשלום – ומעבדות לחירות.

## אסף טלגם

בניצוחו של בנימין נתניהו, מדרדרת ישראל לתהום הפשיזם והשנאה הגזענית כבר שנים. אך יש שבועות בהם ההידרדרות מהירה ומבהילה במיוחד. השבוע, כאשר הטילים שורקים והתותחים רועמים, האיצה ממשלת הימין על-מלא את תהליך הקריסה של מה שנותר מהדמוקרטיה הישראלית.

מליאת הכנסת אישרה השבוע (30.3) בקריאה שניה ושלישית את הצעת החוק "עונש מוות למחבלים", אותה יזמו חברי הכנסת לימור סון הר-מלך (עוצמה יהודית) וניסים ואטורי (הליכוד). 62 חברי כנסת תמכו בהצעה מול 48 שהתנגדו. בין התומכים: ראש הממשלה נתניהו וסיעת ישראל ביתנו שבאופוזיציה הצינונית.

החוק קובע כי ייגזר עונש מוות על מחבל שהרג אדם "מתוך כוונה לשלול את קיומה של מדינת ישראל". כלומר, עונש המוות יוחל באופן כמעט בלעדי על ערבים, ולא, לדוגמא, על הטרוריסטים היהודים הרוצחים אורחים פלסטינים בשטחים הכבושים. מכון זולת לזכויות אדם מסר כי חקיקה "שבבסיסה אפליה על רקע גזעי פסולה והייתה קיימת במשטרים האפלים ביותר בהיסטוריה המודרנית". במרכז עדאלה אמרו כי החוק מפר את הדין הבינלאומי: "מדובר בחוק אשר

ממסד הרג מכון, המתבצע בדם קר, שעה שאין נשקפת סכנה מן האדם הנידון למוות. חקיקה זו, שמכוונת כלפי פלסטינים בלבד, מפירה את עקרון השוויון ונשענת על הבחנות המעוגנות בתפיסות גזעניות, המהוות אפליה גזעית אסורה".

חברי הכנסת של חד"ש-תע"ל הצטרפו לעתירה לבג"ץ שהגישה מרכז עדאלה נגד החוק. הסיעה הוקיעה בחריפות את ההצעה: "חוק זה אינו רק כלי ענישה – הוא הכרזה רשמית על מיסוד האפרטהייד והגזענות והפיכת מערכת המשפט לכלי נוסף בדיכוי הפוליטי האלים של העם הפלסטיני". "מתוך עקרון קדושת החיים, חד"ש-תע"ל מתנגדת לעונש מוות בכל מצב ונגד כל אדם, אך בוודאי לחקיקה סלקטיבית, גזענית, המנוגדת לחובותיה של ישראל מכוח המשפט הבינלאומי", נמסר. "באישור הצעת החוק מודה הממשלה כי מדינת ישראל מנהלת שתי מערכות משפט שונות על בסיס לאום וגזע: מערכת שמאפשרת הוצאה להורג של ערבים ומערכת שמספקת הגנה וחסיונות לפושעים יהודים – זה אפרטהייד מובהק", הדגישה הודעת הסיעה.

## תקציב של כיבוש ומלחמה

במקביל לחקיקה הכהניסטית, אישרה הכנסת השבוע את תקציב המדינה, הכולל עלייה אדירה בהוצאות הצבאיות על חשבון קיצוץ רוחבי בתקציבי החינוך, הבריאות, הרווחה והתשתיות. זאת נוסף להעברת 6 מיליארד שקלים לתקציבים קואליציוניים, מהם 800 מיליון למוסדות חרדיים שהועברו בתרגיל הטעיה של הרגע האחרון. במשרד האוצר הזהירו כי עם אישור התקציב "הממשלה משאירה אדמה חרוכה".

פעילי הארגון "משנים כיוון", שהפגינו מול הכנסת בעת ההצבעה, כינו את התקציב "ביזה בשעת מלחמה". הפעילים

85% מהפליטים ומבקשי המקלט נמצאים באי-ביטחון תזונתי

## דורשים פיצויים גם למבקשי המקלט

### חיילי הכיבוש תקפו צוות

### סי.אן.אן. בשטחים הכבושים

ארגון העיתונאים והעיתונאיות דורש מרשויות הצבא למצות את הדין עם החיילים שתקפו כאלמות צוות של רשת סי.אן.אן. תוך שהם מונעים ממנו למלא את משימתו העיתונאית. הארגון פנה למפקד פיקוד המרכז "כדי לקבל את מסקנות התחקיר שצה"ל הודיע כי ככוונתו לערוך, כדי לדעת מה הצעדים המשמעותיים שנקטים נגד הכוח שתקף את צוות הצילום ומפקדיו ועל מנת לוודא כי הנהלים המאפשרים סיקור עיתונאי מובנים לכוחות ולמפקדים בשטח ומוטמעים היטב". צוות העיתונאים הותקף ועוכב ביום שישי (27.3) בידי חיילי הכיבוש סמוך לכפר תיאסיר בשטחים הפלסטיניים. העיתונאים צילמו באזור כתבה על עבדאללה דראגמה, קשיש בן 75 שהותקף בידי נערי גבעות, כאשר אחד מחברי הצוות הותקף פיסית ונחנק בידי חייל.

בכתבה ציינו כי בכפר הוקם מאחז בלתי חוקי עליו שומרים חיילים. לפי ג'רמי דיאמונד, כתב סי.אן.אן. בירושלים, המאחז בלתי חוקי "אפילו לפי החוק הישראלי". החיילים תועדו כשהם אומרים שהשטח שבו הם נמצאים בתיאסיר יהיה יהודי, ושהם שומרים על המתנחלים שהקימו שם מאחז. בנוסף אחד החיילים אמר כי הם הכירו את יהודה שרמן, המתנחל שנהרג לאחר שרכב פלסטיני התנגש בטרקטורן שעליו נסע.

"אם מישהו היה רוצח את אח שלך, מה אתה היית עושה?", שאל אחד החיילים את דיאמונד. "אז אתה מדבר על נקמה", אמר לו דיאמונד. "זו נקמה", הסכים החייל. "אתה חייל, זה דבר נורמלי לעשות נקמה?" שאל אותו דיאמונד. החייל השיב כי "בסופו של דבר אם המדינה לא עשתה מה שהיא הייתה צריכה לעשות למי שרצח את המתנחל מה אתה מצפה שנעשה?".

בהמשך פורסם שהרמטכ"ל אייל זמיר החליט לאמץ את המלצות המפקדים ולהשעות מפעילות מבצעית את כל גדוד המילואים 941 המורכב ממשרתי מילואים ששירתו בסדיר בגדוד נצח יהודה (שבעבר נקרא "הנח"ל החרדי"). עוד נמסר כי האלימות שנקט אחד החיילים "תיבדק בידי הגורמים המוסמכים ובהתאם לממצאים יוחלט על המשך טיפול". כאשר לתקיפתו של דראגמה נמסר כי "מבדיקה ראשונית עם כלל הגורמים הרלוונטיים, לא נמצאה בשלב זה אינדיקציה לפגיעה בקשיש בידי כוח צה"ל".

חברי כנסת ושרים מהקואליציה הימנית הקיצונית ביקרו בחריפות את הרמטכ"ל. הם הציגו מצג שווא כאילו החליט להדיח את החיילים, בעוד שמדובר בהפסקה בתעסוקה המבצעית שאחריה הם צפויים לחזור לפעילות.

יצוין שלפני שבועיים תקפו שוטרים קבוצה של עיתונאים פלסטינים וזרים בירושלים העתיקה בעת שסיקרו פיזור אלים של מתפללים מוסלמים. אלה התפללו מחוץ לחומות העיר כיוון שמשגד אל-אקצא נסגר בידי השלטונות מאז תחילת המלחמה נגד איראן. השוטרים היכו אותם והשליכו לעברם רימוני הלם. בהמשך הבחינו השוטרים בצלמים שתיעדו את הפיזור האלים והחלו לתקוף גם אותם. אחד מהם תקף עיתונאית מרשת סי.אן.אן. ושבר את ידה.

מחצית מהפליטים ומבקשי המקלט בישראל חיים מתחת לקו העוני ו-85% סובלים מאי-ביטחון תזונתי. כך עולה מפנייה שנשלחה בשבוע שעבר למנכ"ל משרד האוצר, אילן רום, על ידי הארגונים היאס, המוקד לפליטים ולמהגרים, א.ס.ף, קו לעובד, האגודה לזכויות האזרח ורופאים לזכויות אדם.

בעקבות המלחמה נגד איראן, הארגונים דורשים לגבש פיצוי כלכלי ל-72 אלף מבקשי המקלט החיים כיום בישראל כחוק, בהם 50 אלף הנמצאים תחת "הגנה קבוצתית" בעקבות החלטת המדינה שלא לגרשם בחזרה לארצות מוצאם בשל הסיכון שנשקף לחייהם, מרביתם מאריתריאה, מאוקראינה ומסודאן. אליהם מצטרפים כ-8,000 אזרחי אתיופיה שהיו מוגנים מפני הרחקה עד לחודש דצמבר האחרון ועוד כ-14 אלף מבקשי מקלט ממדינות נוספות שאינן זכאיות להגנה קבוצתית, שהגישו בקשות פרטניות למקלט שטרם הוכרעו וגם הם מוגנים מגירוש.

"מדינת ישראל מצויה מזה למעלה משנתיים במצב של לחימה מתמשכת, שבמהלכה הוטלו שוב ושוב מגבלות על המשק. בדומה לאירועי חירום קודמים, גם בעת הזו רבים ממבקשי המקלט והפליטים איבדו את מקורות פרנסתם. צמצום הפעילות במשק, סגירת מקומות עבודה והיעדר מסגרות חינוכיות הביאו להפסקת עבודה, לעיתים ממושכת עבור עובדים רבים. ואולם, בשונה מאזרחים ומתושבים ישראלים, אוכלוסיית מבקשי המקלט אינה זכאית למרבית מנגנוני הסיוע הכלכליים שמפעילה המדינה בעתות חירום, ובכלל זה פיצוי בגין אובדן הכנסה, דמי אבטלה או מענקים, שכן מנגנונים אלה מיושמים בעיקר באמצעות המוסד לביטוח לאומי, מערכת שממנה מודרים מבקשי המקלט כמעט לחלוטין", נאמר במכתב.

### פגיעה כפולה כלכלית ובריאותית

יצוין שהמצב הקשה מחמיר בגלל מבנה מנגנוני הפיצוי הקיימים. מנגנון הפיצויים הקבוע בחוק מיועד בעיקר לפצות מעסיקים בגין נזקים עקיפים ואינו מעניק לעובדים ולעובדות זכות ישירה לפיצוי או לשכר בעת היעדרות עקב הנחיות חירום. בפועל, קבלת השכר תלויה בשיקול דעתו של המעסיק או בהחלטות ממשלה המתקבלות בדיעבד.

גם מנגנון החל"ת, המאומץ כעת שוב, אינו נותן מענה לאוכלוסייה. בעוד עובדים זכאים עשויים לקבל דמי אבטלה חלקיים, מבקשי מקלט אינם זכאים להם כלל, ולכן משמעותה של הוצאה לחל"ת עבורם היא אובדן הכנסה מוחלט.

בין השאר דורשים הארגונים להסדיר את זכות העובדים לקבלת שכר בגין היעדרות בהתאם למנגנון קבוע ומוסדר, צעד שיפחית את אי-הוודאות. עבור מבקשי מקלט בגיל העבודה (18-60) אובדן תעסוקה מוביל גם לאובדן מידי של ביטוח הבריאות ולפגיעה בנגישות לשירותי בריאות בסיסיים. תקנות ביטוח בריאות ממלכתי לחסרי מעמד אינן מאפשרות הצטרפות לביטוח בריאות ממלכתי למבקשי מקלט בגיל 18-60 אלא רק באמצעות ביטוחי מעסיק. "כך נוצרת פגיעה כפולה, כלכלית ובריאותית, העלולה להוביל למצבי קיצון של עוני, אי-ביטחון תזונתי חמור והיעדר נגישות מוחלט לשירותי בריאות בקרב מבקשי המקלט וילדיהם", הדגישו.



אמיל חביבי נואם מול האלפים שציינו את יום האדמה ה-9 בסחנין, 1985 (צילום: אוסף דן הדני / הספרייה הלאומית)

## זיכרונות מיום האדמה: ההמונים הם הגיבורים

ניצחה "יש" בבחירות לאגודה הסטודנטים. ניצחון ראשון (ולצערי האחרון...) בישראל של רשימה יהודית-ערבית בבחירות לאגודת הסטודנטים. הכותרת של מאמר המערכת שפורסם באותו בוקר בעיתון "דבר", שופר של שלטון מפא"י באותן שנים, הייתה: "המיעוט השמאלני שהשתלט על הסטודנטים בחיפה".

ומחיפה בחזרה לעין מאהל. כתבתי לעיל כי "אמור הייתי לנאום" בעצרת ההמונית. כמוכן שהכנתי נאום קצר, כפי שנתבקשתי. לקראת בואי לעצרת קראתי אותו שוב ושוב וסברתי שלמדתי אותו בעל פה. אבל ברגע שמנחה העצרת אמר בעברית: "בבקשה, נא להקשיב לדברי החבר אפרים דויד"י, הסתכלתי באלפים הרבים ונתקפתי אימת קהל. אמנם הייתי רגיל לנאום בפני קהל ואף בפני מאות, אבל הפעם זה היה שונה. כסטודנט צעיר להיסטוריה הרגשתי שאירוע היסטורי מתחולל נגד עיניי ובהחלט לא טעייתי. חשתי שרגלי שוקלות טונה וצעדתי באיטיות את הצעדים הספורים שהפרידו בין מושבי על הבימה למיקרופון. שוב הבטתי בקהל. הפניתי גבי לעומדים על הבמה ושכחתי לגמרי את הנאום הקצר שהכנתי. בקושי רב הצלחתי לומר: "אנו חברי תנועת קמפוס היהודית-ערבית באוניברסיטת חיפה מביעים תמיכה במאבק הציבור הערבי נגד הפקעת האדמות. אנו דורשים שוויון, שיוויון מלא, שוויון לכל". זה כל מה שאמרתי – כ-20 מילים.

ממש לא מילאתי תפקיד הרואי באחד הפרקים המפוארים בתולדות העם הפלסטיני, אבל זה לא חשוב. הגיבורים באותו יום של מאבק היו ההמונים ששילמו מחיר יקר: שישה הרוגים בידי כוחות הצבא. נכון שבעת מלחמת ההשמדה בעזה, בעת מלחמה באיראן ובלבנון – שישה קורבנות בנפש הם עניין של יום-יום. לכן מן הראוי לצטט מתוך שיר של תופיק זיאר: "אֲנִי הָאֲנוּשׁוֹת בְּגָדְלִ אֶדָם – פִּיצֵד אֶשְׁקֵט פֶּשְׁשָׁפֶף הַדָּם?".

### אפרים דויד

ידעתי שעין מאהל אינה עיר גדולה, אבל באותו יום בסוף מארס 1976 היה נדמה שהכפר הפך עיר. עמדתי על הבימה באחת העצרות ההמוניות שנערכו בגליל לציון יום האדמה, כ-30 במרס לפני 50 שנה, ולמרגלותיה אלפים רבים, אולי רבבות בני אדם. על הבימה עמדו אישים בשורה ארוכה. הצלחתי לזהות אחדים מהם: את תופיק זיאר חבר כנסת וראש עיריית נצרת הטרי, את עוזי בורשטיין, ויתכן שהיה שם גם בנימין גונן, שהכרתי היטב מחיפה.

גם המארגנים הביעו בפניי פליאה נוכח מספר המתכנסים. בדרך אל הבימה הסבירו לי שחלק משמעותי מאדמות עין מאהל הופקע לאורך השנים לטובת הקמתם והרחבתם של היישובים היהודיים הסמוכים, ובראשם נצרת עילית (כיום נוף הגליל). עוד סיפרו שעין מאהל נמצא בלב האזור, יחד עם היישובים משהד וריינה, בו הופקעו אדמות רבות בשנות ה-50 וה-70. לכן סוגיית האדמה היא נושא מרכזי בזהות המקומית. ואכן בשביתה הכללית ובמחאה ההמונית נגד החלטת ממשלת רבין הראשונה (1974-1977) להפקיע כ-20 אלף דונם בגליל היה עין מאהל, כאחד מיישובי הגליל המקיפים את נצרת, מוקד פעיל עד מאוד במאבק בתביעה להחזיר את השטחים החקלאיים.

הייתי אז, לפני חמישים שנה, סטודנט להיסטוריה באוניברסיטת חיפה. הייתי אמור לברך את המתכנסים בעצרת שקדמה ליום האדמה בשם הגרעין המייסד של תנועת הסטודנטים היהודית-ערבית השמאלית קמפוס (קבוצת למעורבות פוליטית וחברתית סטודנטאילית) שבאותן שנים התפתחה לתנועה ארצית. קמפוס בקמפוס החיפאי שעל הר הכרמל הייתה פעילה מאוד במסגרת האוניברסיטה הצעירה (נוסדה ב-1963). כבר אז בלט במנהיגותו סטודנט ערבי לסוציולוגיה, עיסאם מח'ול. מח'ול שכבר אינו עמנו הביא עמו גם את הניסיון של תנועת סטודנטים שמאלית יהודית-ערבית נוספת שנוסדה בקמפוס החיפאי, "יש". ב-14 במרס 1972

# הסב, הנכד והשאלה הפלסטינית

באהבה וברצון אל שאיפותיהם ומפתח בקירבם כבואו עמם כמגע, את ההכרה הלאומית שלהם".

הראבן, הנכד, מציין במאמרו, כי דברי סבו נכתבו "בעיצומה של התקופה הקולוניאלית", שבה "מקובל היה באירופה, ועל יוצאי אירופה, לראות בתרבותם מעין פסגת הציביליזציה שאותה יש לייצא ליבשות אחרות". לדעת הראבן, "בתחום התרבותי תפיסותיו של אפשטיין נראות היום מיושנות ואף מתנשאות". לעומת זאת, "בתחום ההתייחסות לערבים עצמם ולזכויותיהם, דבריו נשמעים טעוני משמעות עד לימינו".

לדעת הראבן, ישנם חמישה מסרים שראוי ללמוד מהמאמר של סבו, יצחק אפשטיין: האחד, "שקיים עוד עם הקשור לארץ הזאת בקשרים עמוקים"; השני, ההכרה בערבים כעם משמעה שיש להגיע להסדר עמו, וכי הסדר כזה כרוך ביחסים עם יתר העמים הערבים; השלישי, "ההכרה להכיר בכך שההתייחסות היהודית גורמת מצוקה לערבים המאבדים כתוצאה מכך את אדמותיהם, והכורח להתמודד עם מצוקה זו ולנסות לחפש לה פתרון"; הרביעי, שהפתרון חייב להיות על בסיס הצדק, המשפט, השוויון המוחלט והאחוה האנושית; והחמישי, "הכורח לפתח מערכת חינוך פתוחה, שמעצם טבעה תהיה מוכנה להתמודד עם שאלות אלה".

במאמרו ציין הראבן כי בשנות ה-80 של המאה ה-20 עדיין מתמודד הציבור היהודי עם עצם ההכרה בקיומה של שאלת היחס לערבים: עם ההכרה בו כעם שכן ובמצוקותיו; עם השאלה על מה מבוססת זהותה היהודית של ישראל – על כוח או על יסודות המשפט, הצדק והשוויון האזרחי; ועם הבורות והדעות הקדומות ביחס לערבים.

## השאלות נמחקו מסדר היום

השנים חלפו: כ-120 שנה עברו מאז פרסם יצחק אפשטיין את מאמרו ו-42 שנה מאז פרסם נכדו, אלוף הראבן, את מאמרו. במרס 2026, כאשר ישראל מנהלת מלחמות באיראן ובלבנון; כאשר היא מתחזקת נוכחות צבאית כובשת במחצית משטחה של רצועת עזה; כאשר יחידות מצבאה פלשו לסוריה; וכאשר ממשלת הימין-על-מלא שוללת מכל וכל את עצם קיומו של עם פלסטיני ומעודדת מסע הרס יומיומי כלפי הפלסטינים בגדה המערבית – אפילו השאלות שהעלו בשעתם יצחק אפשטיין ואלוף הראבן נמחקו מסדר היום של הרוב בקרב הציבור היהודי בישראל.

גם היום חשוב וצריך לנהל מערכה פוליטית-רעיונית נגד הציונות כהשקפת עולם וכפרקטיקה פוליטית. אך בה בעת חיוני לשתף פעולה עם ציונים אשר מכירים בקיומו של העם הפלסטיני ובזכויותיו, המתנגדים למלחמות ולכיבוש, והתומכים בכינונה של מדינת פלסטין העצמאית ובירתה ירושלים המזרחית, בצד ישראל.

בשנים האחרונות נצבר ניסיון פוליטי רב במהלך ההפגנות רבות המשתתפים נגד הרס הדמוקרטיה, בהפגנה ההמונית בתל-אביב נגד פשעי האלימות ביישובים הערביים, ובפעולות המחאה הנערכות בימים אלה נגד המלחמות באיראן ובלבנון. ניסיון זה מלמד, כי חשוב לטפח הידברות ושיתוף פעולה עם תנועות, חוגים ופעילים ממגוון דעות, גם ציוניות, במטרה לבודד את הימין שבשלטון ואת מדיניותו ההרסנית עבור שני העמים, הפלסטיני והישראלי.

תמר גוז'נסקי

מדיניות הפקעת אדמותיהם של האזרחים הערבים היא מושא המחאה העממית של יום האדמה, אותו מציינים ברוב עם מאז 1976.

ברשימה להלן אתייחס לשאלה, האם למהלך ארוך השנים של סילוק הפלאחים הערבים מהאדמות שעיבדו היו מתנגדים בקרב היהודים שהגדירו עצמם ציונים. בהקשר זה אדון כמה שכתבו שניים, סב ונכדו.

הסב היה יצחק אפשטיין (1862-1943), אשר כציוני הגיע מרוסיה לארץ בשנת 1886, בתקופת השלטון העותומאני. עבד כמחנך וחוקר הלשון העברית. כעבור שני עשורים השתתף בקונגרס הציוני ה-5 (1907). את נאומו בקונגרס ייחד ליחס של היהודים לערבים, או בעברית של אז: "שאלת יחוסנו אל הערביים". נאומו פורסם כמאמר תחת הכותרת "שאלה נעלמה" בכתב העת "השלוח" בספטמבר 1907.

הנכד היה אלוף (שם פרטי, לא תואר) הראבן (1926-2016), ששירת בצה"ל עד 1964 ופרש בדרגת סגן אלוף. בהמשך שירת במוסד ועבד במשרד החוץ; ניהל את מרכז דיין באוניברסיטת תל-אביב; נמנה עם מייסדי המועצה לשלום ולביטחון; וכן הקים וניהל את עמותת סיכוי לשוויון אזרחי לערביי ישראל ואת העמותה בין אדם לאדם.

הראבן פרסם ספרים וערך קבצים. ב-1981 ערך את הקובץ: "אחד מכל ששה ישראלים, יחסי הגומלין בין המיעוט הערבי והרוב היהודי בישראל" (הוצאת מכון ון ליר). בקובץ "העליה השנייה, 1903-1914" (יד יצחק בן צבי, 1984), התייחס הראבן לנאומו/מאמרו של סבו מ-1907. כותרת מאמרו של הראבן היא - "השאלה שאינה נעלמת".

## ציוני נאיבי למדי

נחזור ליצחק אפשטיין. בקרב החוגים הציוניים היה אפשטיין הראשון שהתריע: "לכל ענייני ארצנו אנו שמם לבנו, על הכל אנו דנים ומתוכחים, את הכל אנו מהללים ומחללים, אך דבר אחד של מה בכך שכחנו: כי יש בארץ חמדתנו עם שלם, שנאחז בה מאות בשנים ומעולם לא היה בדעתו לעזובה".

בהמשך דחה בשאט נפש את הדעות הקדומות בקרב הציונים לפיהן הארץ שוממה והערבים עצלים: "אין שדות שוממים ולהיפך, כל פלאח משתדל להוסיף על חלקתו מאדמת-הבור הסמוכה לה אם אינה דורשת עבודה יתירה. בקרבת הערים חורשים גם את מורדי-ההרים המשופעים ובסביבות המושבה מטולה זורעים הפלאחים העניים, כמו בלבנון, בין הסלעים ואינה מותירים בהר אף אמה על אמה".

רכישת הקרקע מהבעלים של "האחוזה", קבע אפשטיין, היא אמנם עיסקה, "אבל אם לא נרצה לרמות את עצמנו במוסכם, הלא נודה, שהשלכנו אנשים מסכנים מקינם הדל ושיברנו את מטה לחמם". בהמשך הזהיר: "הלא סוף סוף יתעוררו להשיב בכוח האגרופ מה ששללו מהם בתוקף הזהב!".

כציוני נאיבי למדי, אפשטיין תמך בהתלהבות בהתיישבות היהודים והיה משוכנע שזו תסייע לתושבים הערבים בעזרת מומחים כמו אגרונומים ורופאים. ולכן הצעתו היא להתייחס לערבים בהתאם לשני עקרונות: העיקרון האחד, לכבד הן את השוויון המוחלט בין בני האדם ואת האחוה האנושית והן את הזכויות הלאומיות של כל אומה; העיקרון השני, להיות "אח לדעה ולפעולה לכל העמים המתעוררים לחיים, מתייחס

## המערכה הישראלית-אמריקאית נגד המשפט הבינלאומי

# מהפלת ארגוני זכויות אדם לפירוק הסדר העולמי

רחב יותר: נטישה של אפילו מראית העין של האוניברסליות בניסיון לשמר את הסטטוסיקו של ההגמוניה האמריקאית. התפקיד המרכזי שמילאו אל-ח'ק, המרכז הפלסטיני לזכויות אדם, ואל-מיזאן בקידום הפיקוח והאכיפה לפי המשפט הבינלאומי הוא שהפך אותם ליעדים אסטרטגיים של משטר הסנקציות האמריקאיות. במשך שנים שימשו הארגונים הללו עמוד השדרה של התשתית הפורנזית, המשפטית והראייתית שעליה נשענו חקירות של פשעי מלחמה ורצח עם של ישראל הן בבית הדין הפלילי הבינלאומי והן בבית הדין הבינלאומי לצדק. באמצעות תיעוד שיטתי, ניתוח משפטי וחקירות שטח, הם סייעו לגבש את התשתית הראייתית שעליה נבנו ההליכים. העבודה הזאת החלה להניב תוצאות ממשיות. בנובמבר 2024 הוציא בית הדין הפלילי הבינלאומי צווי מעצר נגד ראש הממשלה נתניהו ונגד שר הביטחון לשעבר גלנט בגין האשמות בשורה של פשעי מלחמה. ככל שגברה האהדה הציבורית לפלסטינים והחריפה הביקורת על ישראל, קשה יותר להתעלם מהדרישות לאכיפה. אלא שבמקום לבחון מחדש את חלקה שלה בהבטחת חסינותה של ישראל, החריפה וושינגטון את מאמציה לדכא התנגדות מבית ולחסום מנגנוני פיקוח ואכיפה בינלאומיים.

### הפיכת המערכת הפיננסית לנשק

בניגוד לסנקציות קודמות שהתבססו על האשמות בטרור, נקט ממשל טראמפ את הצעדים נגד אל-ח'ק, המרכז הפלסטיני לזכויות אדם ואל-מיזאן מכוח הצו הנשיאותי 14203, המכוון במפורש נגד עצם שיתוף הפעולה עם בית הדין הפלילי הבינלאומי. הצו, שנחתם בפברואר 2025, הופך את הדומיננטיות האמריקאית במערכת הפיננסית הגלובלית לכלי ענישה. הוא מסמיך את משרד האוצר האמריקאי לסמן ולהטיל סנקציות על כל אדם או ארגון שלפי קביעת מחלקת המדינה "מסייעים" לבית הדין באופן העלול לחשוף אנשי ממשל אמריקאים או בעלי בריתם להעמדה לדין בגין פשעי מלחמה ופשעים נוספים נגד האנושות.

השלכות הצו רחבות מאוד וכוללות בין השאר איסור מוחלט על מימון מצד אזרחים וארגונים אמריקאיים; איסור על כל צורה של "תמיכה חומרית", לרבות שיתוף מידע, ניתוח משפטי או תיאום אסטרטגיות; וכן הקפאת נכסים ועסקאות פיננסיות, שלמעשה מנתקת את הגופים המסומנים מן המערכת הבנקאית הבינלאומית.

השליטה האמריקאית במערכת הפיננסית העולמית היא שמעניקה למשטר הצנזורה הזה את עוצמתו ההרסנית. כדי להימנע מביקורת רגולטורית, נוטים גופים רבים לא אחת ל"ציות יתר" לסנקציות האמריקאיות, ומנתקים קשרים לא רק עם הארגונים שסומנו, אלא גם עם יחידים ומוסדות שיש להם זיקה עקיפה בלבד אליהם. התוצאה היא אפקט מצנן החורג בהרבה מלשון החוק ואשר מצמצם את המרחבים למחקר, לתיעוד, ולשיתוף פעולה משפטי.

השפעת הסנקציות האמריקאיות על הארגונים הפלסטיניים הייתה מיידית וקשה. עובדים שהחזיקו באזרחות אמריקאית נאלצו להתפטר. עובדים אחרים המשיכו בעבודתם אך ללא שכר לאחר שהבנקים סגרו את חשבונות הארגונים שנפגעו. מממנים ותורמים המבוססים בארצות הברית השעו את תרומותיהם, מחשש שהם עצמם יסומנו בהמשך.

בפברואר 2021 דיווח הארגון הבינלאומי להגנה על ילדים בפלסטיין (DCIP) כי חוקרים ישראלים אנסו נער פלסטיני בן 15 בעת שהיה עצור בכלא אל-מוסקובייה במזרח ירושלים. הארגון העביר את הטענה לבכירי מחלקת המדינה האמריקאית, שהעלו אותה בפני הרשויות הישראליות. אלא שבמקום לחקור את ההתעללות, פשטו כוחות ישראליים על משרדי הארגון ברמאללה, החריבו את תכולתם, ובהמשך הגדירו את הארגון, יחד עם חמישה ארגוני זכויות אדם פלסטיניים נוספים, "ארגוני טרור".

האשמות בדבר עינויים ואלמות מינית במתקני כליאה ישראליים אינן חדשות, וגם רדיפת ארגוני זכויות אדם פלסטיניים בידי ישראל אינה תופעה חדשה. מה שסימן מקרה זה היה החרפה בהטרדה ובשיבוש הרגילים של עבודת הארגונים המתעדים הפרות ישראליות, ומעבר להפללה ולנטרול מוחלטים שלהם. המתקפה הזו על החברה האזרחית הפלסטינית רק החריפה מאז, וזכתה בתמיכה ובהשתתפות מלאות מצד ארצות הברית.

ביוני 2025 הצטרף ממשל טראמפ למהלך, כשהוסיף שישה ארגונים פלסטיניים לרשימת "הטרוריסטים הגלובליים" (SDGT). שלושה חודשים לאחר מכן פנתה וושינגטון לטקטיקה חדשה, כשהטילה סנקציות על ארגוני זכויות אדם אל-ח'ק, המרכז הפלסטיני לזכויות אדם ואל-מיזאן, אך הפעם מכוח צו נשיאותי חדש, 14203, שנועד להעניש ארגונים ואנשים פרטיים על שיתוף פעולה עם בית הדין הפלילי הבינלאומי (ICC). הסנקציות הללו מפלילות את עצם המעורבות במנגנוני צדק בינלאומיים. וכך, המערכה האמריקאית-ישראלית נגד החברה האזרחית הפלסטינית התרחבה מעבר לגבולות פלסטיין ומאיימת על מנגנוני הפיקוח והאכיפה הבינלאומיים.

### פירוק תשתית הפיקוח והאכיפה

ההסלמה מצד וושינגטון נגד ארגוני החברה האזרחית הפלסטינית מונעת לא רק מן הרצון להגן על ישראל מפני אחריות משפטית, אלא גם מן ההבנה שהעמדת גורמים ישראליים לדין בגין פשעי מלחמה ורצח עם עלולה ליצור תקדים שיחשוף גם בכירים אמריקאים לבחינה משפטית דומה. העמדה לדין מוצלחת של בכירים ישראלים תעלה בהכרח שאלות על אחריותה של ארצות הברית כשותפה, באמצעות העברת נשק, שיתוף מודיעין ומתן חסות דיפלומטית. היא גם עלולה לנרמל מסלולים משפטיים שיישמו בעתיד נגד בכירים אמריקאים בגין פשעים שלא באו על פתרונם בעיראק, באפגניסטן ובמקומות אחרים. במילים אחרות, ההתקפה המחריפה על בית הדין הפלילי הבינלאומי נועדה גם לשמר את חסינותה של ארצות הברית מעונש.

עם זאת, אין די בהסבר הזה. אי אפשר להבין את תגובת וושינגטון רק מתוך החשש מתקדים משפטי. ישראל תופסת מקום מרכזי באסטרטגיה האזורית של ארצות הברית: היא שותפה צבאית מרכזית, שותפה מודיעינית, וגם מוקד לפעילותם של קבלני ביטחון אמריקאים. לכן ההגנה על ישראל מפני אחריות בינלאומית עולה בקנה אחד גם עם מחויבות אסטרטגית רחבה יותר לשמר את ישראל כצומת מרכזי בהקרנת הכוח של ארצות הברית. במובן זה יש להבין את ההתקפה על החברה האזרחית הפלסטינית כחלק מפרויקט

&lt;&lt;&lt;

השלכות הסנקציות חרגו גם מן המישור הפיננסי. יוטיוב הסירה מאות סרטונים שפרסמו הארגונים המוענשים ותיעדו פשעי מלחמה והפרות זכויות אדם מצד ישראל. בכך מחקה יוטיוב ראיות קריטיות מן המרחב הציבורי. במקביל נאלצו ארגוני חברה אזרחית אמריקאיים, ששיתפו פעולה במשך שנים עם הארגונים המוענשים, לנתק את הקשר איתם.

### החריג הפלסטיני

הקמפיין לשיתוק החברה האזרחית הפלסטינית לא צמח בחלל ריק. במשך שנים הסתמכו ארגוני זכויות אדם פלסטיניים ובינלאומיים על כלי הפיקוח והאכיפה הבינלאומיים. אסטרטגיה זו נבעה לא מתמימות לגבי מגבלותיו הפוליטיות של המשפט הבינלאומי, אלא מתוך הכרה שתיעוד מתמשך וסינוור משפטי הצליחו לעיתים להשיג צדק במקומות אחרים. אך כל ניסיון פלסטיני להפעיל את המשפט הבינלאומי נתקל בדיכוי שנועד למנוע מהפלסטינים גישה לאותם מנגנונים משפטיים. בכך מתחזק מה שניתן לכנות "החריג הפלסטיני" במשפט הבינלאומי.

מה שמייחד את הרגע הנוכחי הוא שישראל ובעלת בריתה בווינגטון אינן מגבילות עוד את הטקטיקות הדכאניות שלהן לארגונים פלסטיניים המבקשים לממש את זכויותיהם לפי המשפט הבינלאומי. במקום זאת, הן מכוונות יותר ויותר אל התשתית המשפטית הבינלאומית עצמה.

המטרה אינה רק להשתיק את החברה האזרחית הפלסטינית, אלא להבטיח עתיד שבו המשפט הבינלאומי לא יהיה מגבלה אפשרית על בעלי הכוח. במילים אחרות, ווינגטון הסיקה כי הסדר המבוסס על כללים, שהיא עצמה נהגה להתהדר בו, אינו משרת עוד את האינטרסים שלה באופן אמין. לכן עברה מניהול סלקטיבי של אותו סדר לפעולה אקטיבית לערעורו.

### ההתנגדות האמריקאית לאוניברסליות

מאז תום מלחמת העולם השנייה פועלת ארצות הברית לעצב את הסדר העולמי בהתאם לאינטרסים שלה. עמדה זו עיצבה גם את יחסה לבית הדין הפלילי הבינלאומי מאז הקמתו. לאורך השנים התקשתה ווינגטון ליישב בין דבקותה המוצהרת ב"סדר בינלאומי מבוסס כללים" לבין סירובה להכפיף את עצמה ואת בעלות בריתה לאותם כללים. לכן יחסה לבית הדין היה תמיד סלקטיבי: ממשלים דמוקרטיים נטו לשתף איתו פעולה כשהדבר שירת את האינטרסים האמריקאיים, אך דחו את סמכותו כשהתקרבו לבחינת אחריות אמריקאית או של בעלי בריתה; ממשלים רפובליקאיים נקטו לעיתים קו לעומתי גלוי יותר, כפי שהמחיש "חוק ההגנה על אנשי השירות האמריקאים", שנועד ברבים כ"חוק הפלישה להאג" מ-2002. במקביל, ממשלים משתי המפלגות קידמו הסכמי חסינות ולחצו על מדינות אחרות שלא לשתף פעולה עם חקירות בלתי רצויות.

למרות זאת, עד לאחרונה צעדים אלה לא הגיעו ברובם כדי התקפה ישירה על בית הדין עצמו, על עובדיו או על הארגונים והיחידים שסייעו לחקירותיו. טראמפ ערער זאת עוד בכהונתו הראשונה כאשר פרסם בשנת 2020 את הצו הנשיאותי 13928, אשר התיר הטלת סנקציות על קבוצה מצומצמת של בכירים בבית הדין שהיו מעורבים בחקירות הנוגעות להתנהלותם של ארצות הברית ובעלות בריתה. אך המהלך בוטל בידי ממשל בידן, ובכך התחזקה ההנחה שהתקפה ישירה על מוסדות שיפוט בינלאומיים היא צעד מרחיק לכת מדי.

הסנקציות האחרונות שהוטלו על ארגוני חברה אזרחית פלסטיניים מכוח צו 14203 מסמנות שבר חד בעמדה

המסורתית של ווינגטון כלפי צדק בינלאומי. אף שצעדים אלה נשענים על אותו היגיון ששלט זמן רב במדיניות האמריקאית כלפי המשפט הבינלאומי, הם מבטאים חרפה משמעותית בהיקפם. ממשל טראמפ כבר אינו מתייחס למשפט הבינלאומי ככלי שניתן לתמרן בו באופן סלקטיבי לשם קידום יעדיו במדיניות החוץ, אלא נוטש אפילו את מראית העין של אוניברסליות לטובת דיכוי ישיר.

### דיכוי גלובלי ותנועת הסולידריות

השלכות ההתקפה של ממשל טראמפ על החברה האזרחית הפלסטינית חורגות בהרבה הן מן הארגונים שנפגעו ישירות והן מן התנועה הפרפרלסטינית הרחבה יותר. התוצאה הישירה של מהלכי ממשל טראמפ היא סדר עולמי בהתהוות שבו פיקוח ואכיפה ללא אישור אמריקאי כבר אינם אפשריים וכל ניסיון לקדם צדק באופן עצמאי מוצג כמעשה עוין.

במשך עשרות שנים הסתמכו מדינות שונות על הצביעות באמריקאית כדי להצדיק את הפרותיהן שלהן את המשפט הבינלאומי. אלא שכיום ניצב בפניהן תקדים מסוכן בהרבה: האפשרות שעל בתי דין בינלאומיים, חוקרים וארגוני חברה אזרחית יוטלו סנקציות, צווי פירוק ואף הפללה בכל פעם שהם מערערים על כוח מדינתי מבוסס. לכן השאלה המרכזית כבר איננה אם המשפט הבינלאומי, כשלעצמו, מסוגל להבטיח צדק. השאלה היא כיצד יכולה החברה האזרחית לפעול בתוך מערכת שנושלה במכוון ממראית העין האוניברסלית שלה וממעט הלגיטימיות שעוד נותרה לה, והוחלפה בסדר עולמי הפועל בעיקר באמצעות כפייה והקרנת כוח.

זה המרחב שבתוכו פועלת כיום החברה האזרחית הפלסטינית, וזה גם המרחב שסביר כי יירשו מאבקים נוספים בעתיד. הבנת השינוי הזה חיונית לא רק להגנה על הארגונים הפלסטיניים שהם יעד למתקפה, אלא גם לחשיבה מחודשת על הדרכים לרדוף צדק בעולם שבו המדינה החזקה ביותר החלה לראות בדין הבינלאומי איום.

כדי להמשיך לקדם צדק בתנאים של דיכוי גובר, נדרשים ארגוני החברה האזרחית הפלסטינית ובעלי בריתם לכייל מחדש את אסטרטגיית הפעולה שלהם כך שתיתן עדיפות להגנה, לחוסן ולהפחתת פגיעות. הדבר מחייב שילוב בין מאבקים משפטיים נגד סנקציות, הגדרות טרור וצעדים דכאניים אחרים, לבין קמפינים ציבוריים שיחשפו את ממדי הדיכוי וייצגו אותו כחלק ממתקפה רחבה על החברה האזרחית והמרחב הדמוקרטי. במקביל, יש לצמצם את התלות במערכות מימון אמריקאיות באמצעות גיוון מקורות המימון, פיתוח מנגנוני תמיכה חלופיים והרחבת מסגרות הסולידריות. במקביל חיוני גם לחזק את התיאום בין הארגונים עצמם כדי להתמודד עם ההפחדה והבידוד שמנגנוני הדיכוי מייצרים.

בד בבד נדרש גם מהלך התקפי יותר, המבקש לפתוח מסלולים חלופיים לקידום צדק ולחץ פוליטי. על החברה האזרחית הפלסטינית להעמיק את קשריה עם מדינות הדרום הגלובלי, עם גופים אזוריים ועם מסגרות פוליטיות חלופיות המוכנות לאתגר את החסינות שממנה נהנית ישראל. בו בזמן עליה להגביר את הלחץ על אירופה כדי שתתרגם את ביקורתה הרטורית לצעדים ממשיים. מעל לכל, יש להבין כי צדק ואכיפה אינם יכולים עוד להיתפס כעניין משפטי גרידא: תיעוד, ליטיגציה ודיווח חייבים להשתלב במאבק פוליטי רחב יותר אשר מגייס דעת קהל, מפעיל לחץ על ממשלות ומחזק סולידריות חוצת גבולות.

### טארק כיני-אשווא, "שבאכה"

תרגם מאנגלית: דויד מרגלית



הודא אבו-הלאל מתבוננת ממה שנותר מביתה לאחר הפצצה ישראלית בשכונה אל-עמל בח'אן יונס ובאנשי הצלה המחפשים את גופותיהם של הוריה ושל שלוש אחיותיה, 22 בדצמבר 2025 (צילום: אקטיביסטלים)

## "זו הדרך" ממליץ על כותרים שפורסמו מאז ראש השנה ספרים לקריאה בחג ובמקלט

פלסטיני מהעיר עזה. הוא פרסם שלושה ספרים, כולל שתי אסופות שירה. זכה בפרס מוזיאון מחמוד דרוויש לשירת פרוזה בשנת 2015, ובפרס קרן בדור אל-תורכי לפיתוח תרבותי בשנת 2016. בשנת 2025 ייסד את פרויקט פרסומי עזה - יוזמה שמטרתה מתן בימה ליצירה ספרותית פלסטינית שמקורה ברצועה.

בציודו השני של הגבול ראה אור ספרו של העיתונאי הוותיק עודד ליפשיץ "עד קצה הגבול" (הוצאת הקיבוץ המאוחד). ליפשיץ נחטף לעזה בשבעה באוקטובר מקיבוץ ניר עוז ונרצח בשבי. הוא היה עיתונאי ומסאי מחונן. מאות רשימות, כתבות ומאמרים מפרי עטו התפרסמו בעיתונים שונים. עולה מהם דמותו של עיתונאי לוחם נגד הכיבוש, נגד האפליה והקיפוח, מעורב ובעל כשרון כתיבה יוצא דופן. בהוצאת בבל מבטיחים לפרסם את התרגום לעברית לספרו של פרופ' ז'אן פייר פיליו "היסטוריון בעזה", שראה אור בפרס במאי אשתקד. זה ספר מעולה ומקיף על תולדות עזה - משחר ההיסטוריה ועד ימינו. זו גרסה מעודכנת של הספר שראה אור בצרפתית ובאנגלית ב-2015. פיליו אינו מסתפק בנבירה בארכיונים, הוא ביקר במספר הזדמנויות ברצועה. בכיקורו האחרון בדצמבר 2024 הוא שהה חודש בעיר עזה.

### מהפכה במניפסט הקומוניסטי

בהוצאת הספרים מאגנס של האוניברסיטה העברית ראה אור בתחילת השנה הספר "המניפסט הקומוניסטי" – פילוסופיה ומהפכה מאת פרופ' פיני איפרגן. מעטים הטקסטים שעיצבו את ההיסטוריה כמו "מניפסט המפלגה הקומוניסטית". לאחר שראה אור ב-1848, היה ונותר החיבור

מדי חצי שנה, בגיליונות "זו הדרך" המורחבים המתפרסמים לרגל ראש השנה ופסח, ממליצה המערכת על שורה של ספרים מובחרים. זו אינה רשימה ממצה, כמובן, ישנם עוד רבים וטובים שפורסמו בשפה העברית – אבל בהחלט רשימה ראשונית. על חלקם כבר נכתב בחודשים האחרונים במדור התרבות של השבועון.

### חטא המלחמה ועונשו

מלחמת הנצח שהחלה באוקטובר 2023 הולידה שורה ארוכה של ספרי עיון, פרוזה ושירה. נדמה כי לעומת המוסיקה והתיאטרון המקומיים, השדה הספרותי פורה הרבה יותר בעמדות ערכיות, אנטי מלחמתיות ומשקף קולות פלסטיניים. אחד מהם פורסם באחרונה: "בין ההריסות", הכולל 36 סיפורים קצרצרים שכתבה הסופרת והפובליציסטית העזתית סמא חסן בשנה הראשונה למלחמה בעזה. כמה מקרעי הסיפורים הללו שרבו על דף וחלק נכתבו כהודעות טקסט שחסן שלחה לעצמה בטלפון הנייד ובהמשך עיבדה לסיפורים. קולה של חסן מוכר כבר שנים רבות כאחד הקולות הפמיניסטיים החשובים והבועטים בעזה, וכתביה מספרים על המצור הכפול שבו נתונות נשים פלסטיניות רבות ברצועת עזה. עד כה פרסמה חסן כמה קובצי סיפורים בערבית, ובהם "עיר הדממה" (2008), "יומנה של אישה במצור" (2012), "כאוס עדין" (2014), "צחוק ומשחק, דמעות ומלחמה" (2015) ו"פינות" (2016). בעריכת הספר נטלו חלק: יונתן מנדל; עריכה ספרותית דפנה רוזנבלט; עריכת לשון תמי בורשטיין; ואחרית דבר מאת יעל שנקר. בהוצאת מטען פורסם גם ספר שירה של חוסאם מערוף "לבכות מול הנהר פעמיים". מערוף הוא משורר ועיתונאי



פסל של קרל מרקס שנחנך ב-2018 בטרייר, תרומה של ממשלת סין לציין 200 שנה להולדתו בעיר (צילום: סוכנות הידיעות סין החדשה)

ששרדו את מלחמת האזרחים הספרדית ונאסרו תחת המשטר הפשיסטי.

יצירתה של הסופרת והמשוררת הספרדייה הנודעת צ'אקון ובמיוחד של נשים. צ'אקון פעלה רבות נגד אלימות מגדרית ונגד מלחמות. בספר קרויים על שמה בתי ספר, מוסדות ופרסים ספרותיים, כמחווה לפועלה האנטי-פשיסטי. "הקול הרדום" עובד לסרט דרמה.

"גורמים חתרניים: סיפורים מארגנטינה" (הוצאת לוקוס) הוא אסופת סיפורים מתורגמים מספרדית העוסקת בחיים תחת הדיקטטורה הצבאית הרצחנית, שבימים אלה צוינו 50 שנה להפיכה שבה תפסו הגנרלים את השלטון. הספר מכיל 16 סיפורים מאת סופרים בולטים, המתארים אימה, מעצרים והשתקה בצד התנגדות וסולידריות. את האנתולוגיה ערכה ותירגמה מיכל קריסטל. ד"ר סבסטיאן בן דניאל כתב את ההקדמה.

תחת השלטון הפשיסטי, האלימות הממסדית חודרת לכל: הרחוב, מקום העבודה, בית הספר, הבית – ושום מקום אינו בטוח עוד. מליבה של בואנוס איירס ועד הנידחת שבעיירות, אימה אופפת את היום-יום. מעצרי פתע כדבר שבשגרה, אנשים נעלמים, השתיקה מתפשטת, הייאוש ותחושת התבוסה משתקים. אך גם בוקעים גילויי התנגדות וביטויי סולידריות, האמת נשמעת, והתקווה מסרבת לדעוך.

הקצר מאת קרל מרקס ופרידריך אנגלס אחד החיבורים המשפיעים ביותר על עיצוב הדימוי של מעמד העובדים ושל החברה הקפיטליסטית המודרנית.

"המניפסט" הצית מהפכות, עורר פחד בקרב הבורגנות והתנגדות עזה מצד הממסדים הקפיטליסטיים השליטים וגם דיון מתמשך על טבע האדם. סביבו התגבשו תנועות סוציאליסטיות מהפכניות והוא תרם להבנת הכוחות הכלכליים והחברתיים המעצבים את עולמנו עד היום.

לדברי המחבר, פיני איפרגן, "המניפסט הקומוניסטי" הוא "הרבה מעבר למסמך פוליטי. הוא ביטוי נדיר של מחשבה פילוסופית ומוסרית, המנסה להבין את האדם בעולם שבו הכול משתנה בלי הרף – עולם של קפיטליזם, תודעה ותשוקה לחידוש מתמיד. קריאתו מחדש חושפת את הטקסט כראי לימינו: טקסט שמבקש מאתנו לבחון מחדש מהי חירות, מהו צדק ומה כוחו של רעיון לשנות מציאות".

## בעלי הבית בשטחים הכבושים

לטרוור היהודי הרצחני בשטחים הכבושים שורשים עמוקים. החוקר עמרי שפר רביב פרסם בהוצאת מכון בן-גוריון את הספר "בעלי הבית – ממשלת ישראל והפלסטינים 1969-1969".

"בעלי הבית" עוסק בתהליך קבלת ההחלטות במדינת ישראל בשנותיים הראשונות והמעצבות של כיבוש השטחים הפלסטיניים. הספר מנתח אותו, חושף את מורכבותו, את האפשרויות והחלופות שהעלו מקבלי ההחלטות, וכן את המחלוקות ביניהם ואת הפשרות וההסכמות שהגיעו אליהן. לתוצאותיו של תהליך זה הייתה השפעה רבה על עיצוב חייהם של הפלסטינים והמתנחלים בגדה המערבית וברצועת עזה במשך עשרות שנים, והיא ניכרת, אולי ביתר שאת, גם בימינו.

בספר מתחקה שפר רביב אחר שורשיו של הכיבוש הצבאי הישראלי ובוחרן שאלה בסיסית שהמחקר ההיסטורי טרם סיפק לה תשובה: כיצד גיבשה מדינת ישראל את שליטתה באוכלוסייה הפלסטינית? לשאלה זו משנה חשיבות ככל שהכיבוש הישראלי של פלסטינים ושל אדמותיהם נמשך ומה שנתפס פעם כארעי נעשה קבוע. דורות של יהודים וערבים נולדו מאז וחיים במציאות קשה זו. ככל שהזמן חולף, השלטון הישראלי בשטחים הכבושים נעשה דכאני יותר. בשנותיים האחרונות, לבד מטרוור המתנחלים, סובלים התושבים הפלסטינים מהטרור הממלכתי הישראלי: מעשי רצח, הוצאות להורג, הפקעת אדמות והריסת בתים, גירוש ועקירת רבבות מבתיים.

## דיכוי ומרד בספרד, בארגנטינה ובמקסיקו

הדיכוי הפשיסטי האכזרי במלחמת האזרחים בספרד בשנים 1936 עד 1939 עומד במרכז הספר "הקול הרדום" של דולֶסָה צ'אקון (הוצאת הקיבוץ המאוחד) בתרגומה של אורית עוזיאל. הספר כולל את סיפוריהן של אסירות פוליטיות במלחמת האזרחים שנכלאו בכלא ונטאס במדריד. ביניהן הורטנסיה הלוחמת, הנושאת ברחמה את התינוק של פליפָה, שעדיין נלחם למען הרפובליקה, וחיה בידיעה שתוצא להורג מיד לאחר שתלד; פפיטה, אחותה של הורטנסיה, הפועלת כשליחה בינה לבין בעלה; אלווירה בת השש-עשרה, שניסתה להימלט עם אמה מספרד, אך נעצרה; ותומאסה, שכל משפחתה נזרקה מגשר. הרומן מבוסס על עדויותיהן של נשים

### אדמה מרוקנת בנגב

תלאות רבות סבלה השקת הספר "אדמה מרוקנת: גאוגרפיה משפטית של הברדווים בנגב", שפרסמו בסוף השנה שעברה פרופ' אורן יפתחאל וד"ר אחמד אמארה בהוצאת פרדס. אירוע ההשקה אמור היה להתקיים בבית הספר התיכון אורט באבו תלול במועצת נווה תמר. אך בעקבות לחצי הימין הקיצוני, אסר משרד החינוך על קיומו. למרות האיסור, החליטו המחברים לקיימו כעבור כמה שבועות במיקום אחר. אך באותו יום נערכה שביתה כללית בחברה הערבית נגד הרצח והאלימות. לבסוף התקיימה ההשקה כעבור כמה ימים באחד היישובים הלא מוכרים בנגב.

"אדמה מרוקנת" מציג מחקר עומק ראשון מסוגו לשאלת זכויות הקרקע, התכנון וההתיישבות של האזרחים הערבים-בדואים בנגב לאחר שנים ארוכות של דיכוי, נישול והרס. באמצעות התמקדות בפרשת הכפר אל-עראקיב פורש הספר ידע היסטורי, ארכיוני, גיאוגרפי, משפטי ותכנוני רחב. הוא מציג שפע ראיות המפריכות את שלילת זכויות הקהילות הילידיות בידי המדינה. הספר מדגים מגוון אפשרויות לפתור את הסכסוך בין המדינה לתושבי הנגב הערבים בצורה צודקת, מעשית ובת-קיימא.

לדברי עו"ד מיכאל ספרד, עו"ד מוביל לזכויות אדם המייצג תביעות מקרקעין באל-עראקיב, "הספר מציג מחקר ראשוני בעל עומק וחשיבות יוצאי דופן, שנכתב ע"י חוקרים שאינם מסתגרים באקדמיה אלא תרמו ותורמים באמצעות מחקריהם להגנה על כמה מהקהילות המוחלשות ביותר בישראל. קריאה חובה לכל מי שעתיד צודק באזורנו חשוב להם ומבינים שתנאי לריפוי היא הבנה עמוקה של המנגנונים הפוליטיים, הכלכליים והמשפטיים שהניעו את העוול והנישול הנמשכים בנגב".

### מאבקי צדק לילדים

הפעילה החברתית והמרצה לחינוך תמר ורטה זהבי העזה ופרסמה בהוצאת עם עובד ספר לילדים: "מאבקי צדק מא' עד ת' - איך להצליח לשנות לטובה, בלי אלימות ובלי להתייאש", עם איורים של נעם מרזוק. הספר, המומלץ עד מאוד בחברה המיליטריסטית הישראלית שעל סף פשיזם, מיועד לילדות ולילדים מגיל 6 עד 11. יש להצטער שבספר לא נכללים מאבקים לצדק ולשוויון בישראל פרט לפעילות רופאים לזכויות אדם.

ורטה זהבי פרסמה ספרי ילדים נוספים בהוצאת עם עובד ובהם: "מנדלה - סיפור חייו של נלסון מנדלה" ו"מרטין - סיפורו של מרטין לותר קינג"; "פנתר שחור: סיפורו של ראובן אברג'יל", בהוצאת הקיבוץ המאוחד. להורים פרסמה, יחד עם סלינה משיח, את הספר "אני ילדה פוליטית: ספרות לילדים ואוריינות פוליטית בגיל הרך" (רסלינג, 2021).

### יוסי אבו

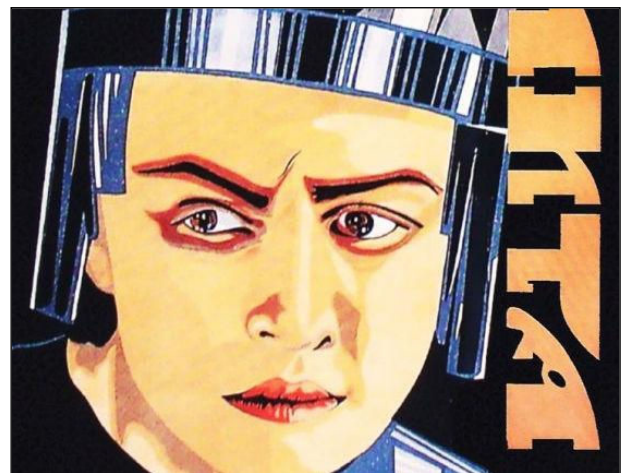


שבוע שיר / בעריכת לריסה מילר

### ההבלטה / בר אוצר

איכות אוכפת איפוקי כמיהה לשם נוכחות מודגשת הסלמת אנוכיות ניצבת צלב קפאון מדידת טור סהר מול קנאה שלושה פסחים הצועדים לקראת שילוב מוצרי כבוד צובטים שימור סטירת רישום גדוש סירוסי פלאים תומכי צבירת יכול סבך

בהוצאת לוקוס פורסם גם קובץ הסיפורים "הערכה בוערת" - ספרו הראשון של חואן רולפו (1917-1986) המוביל אותנו אל הכפר המקסיקני הנידח, אל עולם של מאבקים יומיומיים ותקוות אבודות. גיבוריו - איכרים ללא אדמות קשי יום, אלמנות אומללות, גברים מיוסרים - נעים בין זיכרונות העבר לקשיי ההווה. הם מחפשים נחמה ומשמעות במציאות חיה המורכבת, על רקע המהפכה שהתחוללה במקסיקו בשנים 1910-1921, המהפכה החברתית הראשונה במאה העשרים. רולפו נמנה עם ענקי הספרות הלטינו-אמריקאית במאה העשרים ועם היוצרים המשפיעים ביותר על התפתחותה של הספרות המודרנית. הוא מגיש בקובץ זה פרוזה חדה וחסכונית, המתאפיינת בדיאלוגים מהודקים ובתיאורים מינימליסטיים המעוררים את הדמיון. רולפו מפליא לתאר את המציאות המדממת של נוף ואנשים הנושאים על בשרם את צלקות האלימות, הניצול והעוול. סגנונו שוזר ריאליזם עם עולמות מאגיים, ומשרה אווירה מיסטית המטשטשת את הגבולות בין חיים ומוות ובין בדיה למציאות.



המלכה אאליטה בכרזה סובייטית של הסרט

### מדע בדיוני סובייטי בעברית

קוראי השפה העברית כמעט שלא נחשפו לספרי מדע בדיוני שפרחו בברית המועצות. המדע הבדיוני הסובייטי הוא סוגה ספרותית וקולנועית עשירה המשלבת חזיונות טכנולוגיים אוטופיים וביקורת חברתית ופילוסופית סמויה. יצירות בולטות, כמו אלה של האחים סטרוגצקי, אלכסנדר בלאייב ואלכסיי טולסטוי התמקדו באנושות, בקידמה, במוסר ובמסעות בחלל.

אלכסיי טולסטוי (1883-1945) היה משורר וסופר סובייטי, שכתב בתחומים רבים אך התמקד בעיקר ברומנים היסטוריים ובמדע בדיוני. במהלך מלחמת העולם הראשונה היה כתב צבאי. לאחר מלחמת האזרחים ברוסיה חי טולסטוי בטורקיה, אבל חזר לברית המועצות בשנת 1923. כעבור שנה פרסם את "אאליטה או: שקיעת המאדים" שתורגם לעברית בידי מיכאל שקודניקוב וראה אור לפני מספר חודשים בהוצאת פרדס. ברוסיה שלאחר המהפכה, מתאר הספר מהנדס חדור חזון הבונה חללית וטס למאדים - לא כדי לכבוש, אלא כדי לגלות. שם, בכוכב אחר, הוא פוגש את אאליטה - נסיכה ממין אחר, יפהייה, חכמה, מסוכנת ומושכת כאחד. "אאליטה" הוא רומן מסע סוחף שנע בין אוטופיה לבין מציאות, בין הפוליטי לרומנטי, בין האנושי לזר. על-פי הרומן הופק ב-1924 סרט המדע הבדיוני הסובייטי הראשון בשם "אאליטה", מלכת כוכב מאדים" בבימויו של יעקב פרוטזנוב, מאבות הקולנוע בברית המועצות.

# לא לדיכוי ההפגנות נגד המלחמה

החלו כבר בשעות אחה"צ בחיפה, ברמת השרון, בטייבה ובכפר יאסיף. במחאה המרכזית בכיכר הבימה בתל אביב פיזרו שוטרים וכוחות מג"ב באלומות כאלף מפגינים בתירוץ שהם מפריים את הנחיות פיקוד העורף. שוטרים הטיחו לקרקע מפגינים וכן החרימו שלטים. 13 מפגינים נעצרו לאחר שסגן מפקד תחנת לב תל אביב סנ"צ אבי עופר קרא לשוטרי "להתחיל לבצע מעצרים". למקום הגיעו גם כמה פשיסטים שהתעמתו עם המפגינים.

המשטרה ניסתה למנוע את העצרת בכיכר הבימה בהחרמה של ציוד ההגברה. בשל החרמת הציוד ותוך ניצול חסינותם הפרלמנטרית, פנו חברי הכנסת איימן עודה ועופר כסיף אל הקהל במגפון ותקפו במילים קשות את ממשלת נתניהו ואת "מלחמת הנצח". בתגובה, במהלך הפיזור האלים תקפו שוטרים את חברי הכנסת עודה וכסיף וכן הפילו לקרקע מספר מפגינים. על פי סיכומי המארגנים, 22 מפגינים נעצרו בתל-אביב, בחיפה ובירושלים, חמישה מהם הובאו למחרת לדיון בהארכת מעצר בבית המשפט בחיפה.

ההפגנות ברובן נערכו ביוזמת קואליציה המאגדת את חד"ש יחד עם עשרות ארגוני חברה אזרחית וזכויות אדם בהם פעילי שותפות השלום, עומדים ביחד ותנועות המחאה נגד ההפיכה המשטרית.

פורום המרצות והמרצים למשפטים למען הדמוקרטיה הביע השבוע "דאגה עמוקה נוכח התנהלות משטרת ישראל כלפי מחאות אזרחיות בתקופה האחרונה, ובפרט נוכח האירועים שהתרחשו בכיכר הבימה במוצאי שבת". הפורום גינה את יחסה האלים של המשטרה למפגינים ב-28 במרס. "על משטרת ישראל לפעול בהתאם לדין, לכבד את הזכות החוקתית למחאה, ולהימנע משימוש בלתי מוצדק בכוח כלפי מפגינות ומפגינים", הדגישו.

לדברי הפורום, מאז פרוץ הלחימה לפני כחודש, המשטרה נמנעת באופן גורף ממתן רישיונות להפגנות בהסתמך על הנחיית פיקוד העורף האוסרת התקהלות העולה על חמישים בני אדם. החלת משטר חירום מעניקה לממשלה סמכויות יוצאות דופן, "סמכויות שאין להסכים עימן בזמן אחר, חייבות להיעשות בחרדת קודש. כך ביתר שאת במדינת ישראל, בה שורר ממילא מצב חירום קבוע מיום היוסדה".

יצוין שגם האגודה לזכויות האזרח פנתה למפקד פיקוד העורף ולממלא מקום היועץ המשפטי למשטרה בעקבות הפיזור האלים והלא חוקי של הפגנה נוספת בכיכר הבימה בתל אביב. בפנייתה כתבה עו"ד עדן גלעד כי אין כל הצדקה לפיזור הפגנה שנערכת בצמוד למרחב מוגן שיכול להכיל את המפגינים. גלעד תבעה שיבהירו שההנחיות לעניין הגבלת התקהלויות אינן חלות על הפגנות, ולמצער על כאלה שנערכות בסמוך למרחבים מוגנים.

אלפים השתתפו בשבת 28 במרס בהפגנות נגד ממשלת הימין והמלחמה ביותר מ-30 מוקדים ברחבי הארץ. ההפגנות

## שותפות השלום

### הפגנות - עצרו את המלחמה!

שבת, 4 באפריל

תל אביב - כיכר הבימה | 19:00

חיפה - קרן הרחובות אלנבי/הפרסים | 17:00

ירושלים - כיכר פריס | 19:30

ובמוקדים נוספים ברחבי הארץ

### חד"ש - החזית הדמוקרטית לשלום ושוויון

## 50 שנה ליום האדמה

מפגש מקוון בהשתתפות ד"ר שרף חסן, ד"ר

חנא סוויד והעיתונאית סיון תהל

יום שני, 6.4 | הרשמה מראש בעמודי חד"ש

### גיליון 'זו הדרך' הבא

יראה אור בתאריך 15 באפריל.

אתר העיתון יעודכן בידיעות מדי יום.

## השבוע לפי איתי בנימיני

